

Polígons Industrials, espais per a la competitivitat?

Eva Granados i Maria Buhigas

157

Abstract

Catalunya és un país industrial i es treballa perquè continuï essent industrial. El repte en el que estem immersos és el de fer el canvi de model de competitivitat: no en costos laborals, però sí en producció amb valor afegit. Valors afegits com l'ocupació de qualitat, la tecnologia, la qualificació dels seus treballadors i treballadores, l'aposta estratègica per certs sectors productius, la innovació, el dimensionament empresarial, la bona gestió energètica, etc.

Ara fa uns anys, (el 2005 va ser el seu moment àlgid), el concepte més emprat quan parlàvem d'actualitat industrial era el de deslocalització. En paral·lel parlem també d'atracció d'inversions, de generació de clústers... i, per tant, de localització d'empreses; de situar al nostre territori projectes empresarials que generin riquesa i creïn ocupació a casa nostra.

Per dur a terme aquest canvi de model necessitem entorns que fomentin la localització industrial: infraestructures i polígons industrials en condicions de competir.

1. El planejament urbanístic heretat

El planejament urbanístic té el seu origen en plena revolució industrial, i encara avui dia, de vegades, en som deutors. El document de referència per nosaltres és el Pla General Metropolità del 1976 (PGM), evidentment molt posterior, i que va servir de model per a l'elaboració de molts dels plans generals dels municipis de Catalunya d'aquella època. Tanmateix, el PGM es fa ressò d'una sèrie de problemàtiques directament relacionades amb una societat i un país de base industrial, en el sentit més tradicional de la paraula: l'excés de densitat en els creixements perifèrics de les ciutats, la manca d'equipaments

i espais lliures en relació a la dimensió del teixit residencial o la segregació d'usos com a paradigma de modernitat i eficiència per fugir de la contaminació de la indústria tradicional, entre d'altres.

158

Però, si bé l'aplicació d'aquest marc regulador en els teixits residencials ha permès generalitzar, segurament amb algunes excepcions, uns estàndards de qualitat tant de l'espai públic com del privat, aquesta és encara una assignatura pendent en el desenvolupament del sòl industrial.

La lògica al darrera de l'ocupació del sòl industrial respon a moltes casuístiques diverses. Per un costat, l'herència prèvia al marc regulador del 76 en què la indústria, en ple procés d'expansió i creixement, ocupava en la majoria de casos un territori sense cap garantia mínima d'urbanització. Com a font principal de llocs de treball, ningú, amb dos dits de front, posaria en crisi o en entredit aquelles decisions.

Posteriorment, ja en els anys 80 i després d'una forta crisi i reconversió industrial, arriba l'època de les multinacionals aterrant al territori català de la mà de la Generalitat de Catalunya. En aquest cas, les ubicacions es buscaran *ad-hoc* i apareixeran "bolets" d'una altra categoria pel territori. Malauradament, la seva localització no respondrà a una estratègia econòmica industrial d'escala global de país; i, fins i tot, el caràcter de clientelisme de moltes de les decisions preses deixarà de costat principis bàsics de localització en termes, per exemple, de requeriments logístics.

En paral·lel, tots els municipis aspiraran a tenir un polígon industrial en el seu terme, com qui té un mercat, una escola o un poliesportiu.

Les promocions industrials seran públiques i privades. Les primeres de la mà, principalment, de l'Incasol presenten estàndards i nivells de servei i qualitat molt diversos. I les privades, donaran peu a un ventall de situacions de tota mena, on la recepció d'aquests polígons per part de l'administració local responsable no sempre es durà a terme, per diverses raons, deixant la nova ocupació en un status indefinit. I tot això, amenitzat per situacions d'irregularitats, d'activitats sense llicència, etc, que no poden ser resoltes tan fàcilment com es pot escriure en un paper. S'ha de tenir present en tot moment que estem parlant de llocs de treball i altres negocis dependents; en definitiva, de la dimensió social i econòmica de la qüestió.

Si més no, val a dir que aquesta situació posa de manifest la manca de relació entre les polítiques urbanístiques i les polítiques econòmiques de molts dels municipis de la geografia catalana. Seria agosarat pensar que la solució depèn exclusivament de resoldre aquestes situacions disperses, com si "muerto el perro, muerta la rabia". O de substituir el planejament i les seves normatives, per no se sap ben bé què. Però si que caldria començar a avançar, com a mínim, conjuntament en la mateixa direcció.

2. Les dificultats per diagnosticar el sòl industrial

D'entrada, l'evidència que, avui per avui, és impossible tenir un coneixement clar tant de la localització com de la dimensió del sòl industrial d'aquest país, hauria d'indignar-nos. I un cop superada la indignació, ens hauria de fer treballar per superar aquest desconeixement.

Recentment, el sòl industrial s'ha convertit en objecte de molts treballs i estudis. Aquest fet no ens hauria de sorprendre si tenim en compte que:

- Catalunya té de l'ordre dels 1750 polígons que abasten unes 32.000ha (Font: IERMB).
- La meitat dels polígons estan a la Regió Metropolitana de Barcelona, el 15% al Camp de Tarragona, l'11% a les comarques Gironines igual que a les comarques Centrals, a Ponent el 8%, el 4,3% a les Terres de l'Ebre i el 0,5% a Aran. (Font: Cens de Polígons d'activitat).
- Que aquests, vora 900, polígons industrials de la Regió Metropolitana de Barcelona, suposen el 20% de la superfície urbanitzada d'aquest àmbit territorial. (Font: Pacte Industrial).

Tanmateix, les fonts no són homogènies i del cert ningú pot afirmar quants polígons hi ha a Catalunya i si l'ús que se'n fa de l'anomenat sòl industrial és tal.

I tot això per què?

Primer de tot, per la pròpia nomenclatura. El planejament vigent reconeix els sectors d'ús predominant industrial i posteriorment, els sectors d'ús mixt. En cap cas, es parla

de "sòl industrial" o "polígons industrials", tot i que el terme estigui fortament arrelat i generalitzat. Ambdues expressions tenen clars problemes d'identificació avui dia i, segurament, ja els presentaven des del seu origen. És més fàcil anomenar les coses, que definir-les.

160

I dins de l'ambigüitat del terme d'ús predominant industrial, l'evolució dels sectors econòmics ha comportat modificacions *ad-hoc* d'aquest planejament per encabir noves tipologies, tant urbanístiques com arquitectòniques, que avui dia clarament reconeixem associades a les activitats productives: majors edificabilitats que superen la planta única, edificis d'oficines segregats de les naus de magatzem, urbanitzacions més complexes per encabir infraestructures de serveis imprescindibles per a qualsevol activitat competitiva, etc.

Noves situacions que es podrien exemplificar amb la transformació que està tenint lloc al Polígon Pedrosa a l'Hospitalet de Llobregat, que està adquirint un clar caràcter de serveis i comercial; el Polígon de Mas Blau al Prat del Llobregat, com exemple del que s'anomena parc empresarial; o el 22@ a Barcelona, paradigma de l'adequació als temps actuals dels teixits industrials urbans. És en aquest ventall d'excepcions on trobem el segon problema de la situació actual. L'adaptació dels instruments de planejament a les dinàmiques de les activitats productives i la seva localització no hauria de ser el resultat d'infinites casuístiques. Es dupliquen esforços, es malbarata l'ocupació del sòl i, simplement, es conserven les deficiències del sistema existent, creant-ne un altre de paral·lel.

Si volem fomentar la localització industrial i empresarial de primer nivell, hem de garantir entorns adequats. En termes urbanístics, aquesta adequació passa per consolidar els estàndards de qualitat mínima del sòl industrial, tant existent, com de nova creació d'acord amb els temps i demandes actuals. D'aquesta manera l'excepció d'alguns, serà la norma de tots.

3. La implicació de l'administració, l'empresa i els treballadors

Per fer possible aquest objectiu, cal superar alguns prejudicis per part de tots els agents implicats: l'administració, l'empresa i la societat civil. Aquests prejudicis o actituds de rebuig són cada cop més generalitzats en la nostra societat, en una versió catalana del *nimby* anglosaxó ("non in my back yard" – aquí no). Contràriament, el sòl industrial demanda no només d'una visió estratègica i global del territori, sinó també d'un cert grau de complicitat per part de tots els agents implicats.

La realitat és que el sòl industrial s'ha convertit en el calaix de sastre, on va a parar tot allò que la gent no està disposada a tolerar dins del compacte urbà. Exemples recents en són la localització de discoteques i altres locals nocturns o la més polèmica d'ubicar-hi una mesquita. En definitiva, tot allò amb un cert risc d'incomoditat passa a localitzar-se en sòl industrial, posant de manifest el caràcter marginal que aquests espais tenen per a la majoria de la gent. Tot i que per una altra part molt important, aquests espais esdevenen el seu entorn quotidià de treball. Espais on és difícil accedir, si no és en vehicle privat; on l'entorn no sol ser gaire "engrescador" i per tant els espais públics, tot i existir, perden tota la seva raó de ser; i on accions tan senzilles com localitzar una adreça, es pot convertir en un autèntic joc d'aventures.

161

La indústria o les activitats productives són, amb excepcions, cada cop menys contaminants i per tant, a priori, més capaces de conviure o cohabitar amb d'altres usos urbans. Aquesta és una oportunitat per posar en valor, de nou, tant el sòl productiu com les activitats que s'hi desenvolupen. Introduir millores passa, donades les característiques del nostre territori industrial, per aglutinar polígons industrials en peces de major dimensió. Assolint, d'aquesta manera, un mínim de massa crítica que permeti la implantació de determinades solucions. I és en aquest punt, on l'administració local hauria de reconèixer les limitacions d'un planejament a escala municipal i reclamar a l'administració superior mecanismes des d'on participar activament en un planejament supramunicipal.

També caldria, que l'administració s'impliqués activament en garantir no només la qualitat urbana del sòl productiu, sinó també dels serveis que hi arriben i que són bàsics pel funcionament normal de les empreses que s'hi ubiquen. Podem exigir que les empreses treballin tenint cura de l'entorn i contribuint a enriquir la nostra societat, però no podem pretendre que ho facin si no els hi garantim condicions de treball òptimes. Les exigències han de ser mútues i correspostes.

4. Primeres accions per a un espai de competitivitat

Des d'aquesta breu reflexió sobre les mancances i deficiències que cal superar de la situació actual en relació al sòl industrial en el nostre país s'apunten algunes propostes i accions, algunes de les quals ja es troben en l'actualitat en elaboració.

1. Per conèixer: cens de polígons. És imprescindible conèixer la ubicació i els límits dels polígons existents, sistematitzar les diferents activitats que s'hi realitzen, en quines condicions, quins serveis ofereixen, etc.. La confecció d'un cens ha de ser la primera eina de diagnòstic, de sistematització d'informació i de coneixement compartit per tal d'integrar tota la informació. Ha de ser el primer pas per poder definir una política de sòl industrial i de localització d'activitat econòmica més o menys especialitzada

162

2. Per dignificar el present: pla de millora de polígons. També és crític posar en marxa un pla de millora dels polígons existents i de racionalització de les ubicacions industrials i de serveis. Calen respostes col·lectives a ubicacions industrials actuals que no s'adeqüen a les demandes ni de l'empresariat ni dels treballadors: programes de rehabilitació, adequació i modernització d'infraestructures, millores d'accessos i mobilitat interna, gestió dels residus, entre d'altres intervencions. Potser un *Pla de Polígons* en la mateixa lògica del Pla de Barris podria ajudar a dignificar l'espai on les persones que hi treballen passen un terç de la seva vida activa.

3. Per gestionar el present i el futur: Llei de polígons. La dispersió legislativa i competencial que afecta al conjunt dels polígons industrials fa necessària una legislació o recull normatiu que faciliti planejaments i gestió dels polígons.

La programació dels polígons industrials ha de tenir uns requeriments estandarditzats que prevegi els espais de serveis i equipaments, l'accessibilitat i mobilitat dins del polígon, els condicionants ambientals, així com la viabilitat econòmica de l'emplaçament. No només es tracta d'agilitzar el planejament supramunicipal i millorar la coordinació interadministrativa; també és necessària la coordinació interdepartamental al Govern de la Generalitat: Política Territorial, Indústria, Treball, Medi Ambient, Societat de la Informació, etc. La planificació, la cooperació, la coordinació entre els organismes governamentals han d'anar acompanyades de la concertació amb empreses i treballadors.

4. Per fer-ho realitat: Gestió Integral del Polígon. La UGT de Catalunya ha fet la proposta de la gestió del polígon industrial. Creiem que la gestió del polígon ha de constituir-se com a figura que administri temes comuns de serveis a empreses i treballadors, infraestructures comunes i espais públics del polígon. La gerència del polígon seria responsable d'una sèrie de funcions i en coordinaria d'altres. Les més importants són l'accessibilitat de persones i mercaderies, l'abastament i l'eficiència energètica, la gestió

dels residus, els serveis tecnològics, els serveis a les empreses i els serveis a treballadors. Donada la diversitat de tamany, nombre d'empreses i treballadors, tipus d'activitat principal i ubicació, la gerència no serà mai una figura homogènia. El que resulta imprescindible és que aquest/a gerent sigui una persona reconeguda per l'empresariat, la representació dels treballadors/es i per les diferents administracions implicades en el polígon.

163

5. Gestió de la Mobilitat i de l'Accessibilitat. Gestionar la mobilitat i garantir una accessibilitat de qualitat, segura i sostenible és una obligació recollida a la Llei de Mobilitat de Catalunya que, hores d'ara, encara és una assignatura pendent a la immensa majoria dels polígons de Catalunya. Les demandes de mobilitat, d'accés al lloc de treball han estat traslladades per part del sindicalisme català a l'administració. Per a molts treballadors i treballadores, el desplaçament fins el seu centre de treball requereix una gran inversió en temps, salut i recursos econòmics. En molts casos, la reducció de jornada que s'ha aconseguit a la negociació col·lectiva per a la conciliació de la vida laboral i personal s'acaba perdent en el temps de desplaçament. La promoció del transport públic col·lectiu, facilitar eines per poder compartir cotxe i coordinar els serveis discrecionals de les diferents empreses són funcions que només són possibles des del diàleg i el consens entre comitès d'empresa, administracions locals i autoritats del transport. Altres aspectes imprescindibles per millorar l'accessibilitat passen per la senyalització, asfaltat, planificació de zones d'aparcament i previsió de carrils bici, itineraris a peu, etc.

6. Gestió Ambiental. L'ús i l'estalvi de l'energia així com el tractament i generació mínima de residus van lligats a la competitivitat en una societat per a la qual la sostenibilitat és una condició necessària. Els plans de gestió ambiental han d'estar presents per garantir una bona gestió del polígon industrial. Tant pel que fa a la construcció dels edificis del polígon, com per als processos productius i les sinergies que s'han de generar entre les diferents empreses: promoure la producció d'energia renovable, l'eficiència energètica, la comunitat d'abocaments, la recollida de residus, etc.

7. Serveis a les empreses. Les polítiques de promoció econòmica tenen al polígon un espai per al desenvolupament: estratègies d'oferta formativa adaptada a les necessitats de les empreses tant per als treballadors com per als directius, polítiques d'atracció i localització industrial, assistència tècnica per al desenvolupament empresarial, etc. Els

municipis duen a terme actuacions de promoció econòmica que, ben coordinades amb altres municipis de l'àrea d'influència, poden ser cabdals per al desenvolupament local.

164

8. Serveis als treballadors i treballadores. El més demanat pels treballadors i treballadores és la llar d'infants als polígon que facilitarien la conciliació de vida laboral i familiar i estalviaria desplaçaments a les famílies. La llar d'infants podria ser gestionada i finançada a partir d'aportacions municipals, de la Generalitat, de les empreses i de les famílies beneficiades.

Una borsa de treball en connexió amb l'OTG de referència facilitaria la intermediació laboral i fomentaria que els treballadors visquessin en els municipis d'influència del polígon, estalviant temps de desplaçaments.

Serveis de restauració amb preus assequibles, gimnàs, sala de lectura, caixers i altres serveis per realitzar gestions senzilles en les interrupcions de la jornada laboral.

9. Unes relacions laborals de més qualitat als polígons industrials. L'articulació de l'espai identificat com a polígon industrial pot permetre articular un nou àmbit per a la millora de les condicions laborals. Molts dels instruments i figures que apareixen als convenis col·lectius, fruit de la concertació entre sindicats i empresariat, es poden veure millorats amb acords de millora pactats pel conjunt del polígon. Es poden negociar acords marc del conjunt de les empreses del polígon que continguin les millores de mobilitat, agents de prevenció de riscos laborals, delegats de medi ambient, plans de conciliació de vida laboral i familiar, agents per a la promoció de la igualtat, etc.

10. Centre Integral de Serveis a Empreses i Treballadors (CISSET). Per poder desenvolupar totes les activitats i serveis previstos es fa necessari una dotació infraestructural per als diferents equipaments comuns. El CISSET, Centre Integral de Serveis a Treballadors i Empreses seria l'edifici referent de cada polígon, un edifici de serveis i de gestió dels equipaments comuns de la zona industrial o de serveis.